

Kulturförvaltningen
Diarienummer: KU 2023-01148
2024-12-20 FÖRHANDSKOPIA

Vård- och underhållsplan för Edsleskogs prästgård, fastigheten Edsleskogs prästgård 1:35, Edsleskogs socken, Åmåls kommun

Datum: 2024-12-20 FÖRHANDSKOPIA

Dokumentnamn: Vård- och underhållsplan för Edsleskogs prästgård, fastigheten Edsleskogs prästgård 1:35, Edsleskogs socken, Åmåls kommun.

Diarienummer: KU 2023-01148

Beställare: Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund

Kontaktperson: Ulf Larsson, Kulturförvaltningen, Västra Götalandsregionen

Foto: Ulf Larsson

Kartor: Lantmäteriet

Telefon: 0760 52 80 50

E-post: ulf.k.larsson@vgregion.se

Innehåll

Innehåll.....	2
Inledning	3
Bakgrund	3
Disposition.....	4
Gällande lagstiftning	4
Målsättning.....	6
Åtgärder.....	9
Speciella vårdkrav	10
Generella vårdåtgärder.....	11
Kulturhistorisk karaktärisering.....	12
Huvudbyggnad	18
Västra flygelbyggnaden	20
Östra flygelbyggnaden.....	22
Avträde	24
Garage.....	25
Uthus	26
Övriga objekt vid Edsleskogs prästgård	27
Kulturhistoriskt värde	28
Tillgänglighet.....	29
Källor	29
Checklista	31
Besiktningssprotokoll med skadeinventering och åtgärdsförslag	32

Inledning

Kulturmiljöenheten vid Kulturförvaltningen har på uppdrag av Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund upprättat en vård- och underhållsplan för byggnaderna vid Edsleskogs prästgård på fastigheten Edsleskogs prästgård 1:35 i Edsleskogs socken, Åmåls kommun, Västra Götalands län. Fastigheten med prästgård och flygelbyggnader samt tre mindre ekonomibyggnader ägs och förvaltas sedan den 1 oktober 2024 av Föreningen Edsleskogs Prästgård – en historisk mötesplats, som då övertagit fastigheten från Åmåls kommun.

Syftet med vård- och underhållsplanen är att den ska underlätta vid underhåll och vård av byggnaderna vid Edsleskogs prästgård. Vård- och underhållsplanen bör hållas aktuell genom att de åtgärder som utförs och nya skador som upptäcks, successivt förs in i planen. En revidering av planen bör göras vart tionde år.

Beskrivning av skador/problem och åtgärder på byggnaden bygger främst på besiktningar utförda den 26-27 augusti 2024. Invändig besiktning av garagebyggnaden har utförts den 17 oktober 2024. Besiktningar har gjorts okulärt, vilket innebär att dolda konstruktioner inte redovisas. I några fall, där fukt- och rötskador misstänkts eller konstaterats, har fuktkvoten i konstruktionen mätts med fuktmätare (Fabrikat: Doser Messgeräte, typ DM4A). Relativ fuktighet (RH) i luften har uppmätts i några utrymmen med fuktmätare (Fabrikat: Testo typ 605-H1). Arbetet med vård- och underhållsplanen har utförts under sommaren, hösten och vintern 2024 av antikvarie Ulf Larsson, som även utfört fotografering av byggnaderna. Invändig besiktning av garagebyggnaden har utförts av antikvarie Lars Bergström.

Bakgrund

I samband med försäljning av Edsleskogs prästgård har det bedömts vara viktigt att en vård- och underhållsplan upprättas för prästgårdens bebyggelse, som ett viktigt instrument för fortsatt förvaltning och utveckling av fastigheten. Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund har därför sökt och beviljats medel från Länsstyrelsen i Västra Götalands län för att låta upprätta en vård- och underhållsplan för byggnaderna vid Edsleskogs prästgård. Länsstyrelsens beslut 2024-04-03, diarienummer 46448-2023.

Disposition

Planen inleds med en redogörelse för den lagstiftning enligt Kulturmiljölagen (KML) samt plan- och bygglagen (PBL) som gäller för den Edsleskogs prästgård. Efter avsnittet om gällande lagstiftning beskrivs den övergripande målsättningen med skötseln av bebyggelsemiljön vid Edsleskogs prästgård, följt av en redovisning av olika typer av åtgärder samt en modell för prioritering av åtgärderna. Därefter följer en kortfattad karaktärisering av Edsleskogs prästgård samt en kulturhistorisk värdering. Efter källhänvisning följer en checklista som ligger till grund för skadeinventeringen.

I tabellform redovisas skador och brister på bebyggelsen. Slitage och mindre skador uppmärksammas inte, då det är en naturlig del av karaktären i den typ av bebyggelse som planen avser. Skadeinventeringen resulterar i en redovisning av åtgärder för att avhjälpa och förebygga skador och brister, utifrån varje byggnads behov. I anslutning till redovisning av skador/problem och åtgärdsbehov föreslås även i vilken grad åtgärden behöver prioriteras. Här anges även i vilken mån kontakt behöver tas med länsstyrelsen, byggnadsantikvarie eller annan kompetens för de föreslagna åtgärderna. Redovisningen avslutas med en sammanställning av åtgärdsbehov med utgångspunkt i prioriteringsordning.

Gällande lagstiftning

Edsleskogs prästgård är en väl bevarad prästgårdsmiljö och förklarades 1978 som byggnadsminne. Av länets drygt 260 byggnadsminnen är Edsleskogs prästgård en av fem byggnadsminnesförklarade prästgårdar i länet och ett av tolv byggnadsminnen i Åmåls kommun. Byggnadsminnen behandlas i Kulturmiljölagens 3:e kapitel, där den inledande paragrafen lyder:

1§ En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

I beslutet om byggnadsminnesförklaring av Edsleskogs prästgård framgår vilka skyddsbestämmelser som gäller för prästgården och de två flygelbyggnaderna. I skyddsbestämmelserna framgår att de tre byggnaderna inte får rivas, flyttas, exteriört byggas om eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd.

Dessutom finns bestämmelser om att befintlig rumsindelning och äldre fast inredning såsom dörr- och fönsterfoder, listverk och spiskomplex i den västra flygeln, den s.k. Fryxellsflygeln, skall bevaras.

Vidare slås det fast i skyddsbestämmelserna att underhållsåtgärder som berör exteriören, såsom ommålning samt reparation av skorstenar, tak, brädfodring, fönster och stensockel, liksom underhåll av äldre fast inredning skall utföras på sådant sätt att byggnadernas kulturhistoriska värde inte minskar.

I beslutet om byggnadsminnesförklaring markerades ett skyddsområde, inom vilket fastigheten inte ytterligare får bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig förändring. Slutligen anges i skyddsföreskrifterna att staket i skyddsområdet skall hållas i vårdat skick.

I den beskrivning av motiv till byggnadsminnesförklaring som ingår i beslutet, framgår att Edsleskogs prästgårdmed flygelbyggnader bevarar egenarten hos gångna tiders byggnadsskick och är därmed att anse såsom synnerligen märkliga.

Beslut om byggnadsminnesförklaring av Edsleskogs prästgård återfinns som Bilaga 1 i denna vård- och underhållsplan.

Fastigheten omfattas även av varsamhetsbestämmelser enligt Plan och bygglagen, PBL, där kommunen är tillståndsmyndighet. I 8:e kapitlet i PBL fastslås följande:

13§ En byggnad, som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Målsättning

Syftet med vård- och underhållsplanen är att den ska underlätta vid underhåll och vård av byggnaderna vid Edsleskogs prästgård. Den övergripande målsättningen är att byggnaden vårdas på ett varsamt sätt så att dess kulturhistoriska värde bibehålls. Ett varsamt förhållningssätt definieras i Riksantikvarieämbetets bok "Fem pelare - en vägledning för god byggnadsvård" av Stig Robertsson på följande sätt:

- Den vardagliga förvaltningen av en byggnad eller bebyggelsemiljö bör ske på ett långsiktigt, planmässigt och varsamt sätt, med utgångspunkt från bebyggelsens kulturvärden och karaktäristiska egenskaper.

Varsam förvaltning innebär enligt samma skrift följande:

- Som underlag för en byggnads förvaltning bör tillgänglig kunskap finnas om dess historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värden.
- Tillgänglig dokumentation bör finnas av vilka material som ingår i en byggnad, vilka egenskaper de har och hur de bör skötas och underhållas.
- Skötsel och underhåll är en grundförutsättning för god byggnadsvård och bör präglas av långsiktighet och kontinuitet. Detta uppnås enklast med hjälp av vård- och underhållsplanering.
- Underhandsändringar ska utföras med beaktande av varsamhetskravet.
- Även underhållsåtgärder bör utföras på ett varsamt sätt.
- Underhandsändringar och underhållsåtgärder bör dokumenteras. Dokumentationen förvaras tillsammans med övrig dokumentation om byggnaden.
- Alla som förvaltar, hyr, brukar eller utför arbeten på en byggnad bör ha kunskap om byggnadens kulturvärden, och vad ett varsamt förhållningssätt innebär.

Beträffande användning av kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan det förekomma motstridiga intressen mellan fastighetsägaren och kulturmiljövårdens företrädare, där rationellt utnyttjande av lokaler kan ställas mot kulturhistoriska värden. Ur ett antikvariskt perspektiv bör ledstjärnan alltid vara att anpassa användningen efter de förutsättningar som byggnaden ger. I korthet kan man anlägga två aspekter på användning av äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

- För det första skall användning underordna sig byggnadens givna förutsättningar och hänsyn tas till såväl kulturhistoriska värden som konstruktiv uppbyggnad.
- För det andra skall ingrepp i en sådan byggnad vara reversibla, d.v.s. förändringar eller tillägg skall utföras på sådant sätt att byggnaden utan problem kan återställas till det skick den hade före förändringen.

När det gäller de konkreta vårdåtgärderna är det av mycket stor betydelse att man använder sig av traditionella eller ursprungliga metoder och material för att uppnå målsättningen att byggnaderna vårdas på ett varsamt sätt.

- Vid underhåll, ombyggnad och restaurering av befintliga byggnader bör samma typ av material och byggnadsteknik användas som ursprungligen användes vid uppförandet.

Det finns åtskilliga skäl för att använda traditionella material och metoder; tekniska, underhållsmässiga, historiska, estetiska och arkitektoniska skäl. Underhåll och reparationer skall utföras i samklang med byggnadernas karaktär och ålder, d.v.s. på sådant sätt man skulle gjort vid den tid då husen uppfördes och brukades. Nivån på åtgärderna kan därmed variera, beroende på de olika byggnadernas karaktär. Oberoende av nivån gäller dock genomgående att moderna material, t.ex. tryckimpregnerat virke eller plastprodukter, och moderna metoder, t.ex. vid målningsarbeten, inte får förekomma. Vid sidan av detta är det även viktigt att originalmaterialet i byggnaderna behandlas med respekt och att man utifrån varsamhetskravet anpassar åtgärderna.

- Vid ändringar och åtgärdande av byggnadsskador bör så långt möjligt originalmaterialet repareras, kompletteras och återanvändas och först i andra hand bytas.
- Originalmaterialet är bärare av autenticitet, och bör i så stor utsträckning som möjligt sparas på plats.

Autenticitetsvärdet, d.v.s. värdet av att det ursprungliga materialet och den ursprungliga byggnadstekniken bevaras, är alltså av avgörande betydelse. En byggnad som förvisso är gammal förlorar mycket av sitt värde om ursprungliga material och byggnadstekniker ersätts med moderna. Exempelvis raderas spår efter äldre hantverksmetoder ut, och byggnaden upplevs inte längre som äkta eller autentisk. En del av autenticitetsvärdet utgörs av patina i form av slitage och åldrande. Bland byggnaderna på Edsleskogs prästgård framträder patinan i olika hög grad.

Särskilt tydligt framträder patinan som slitage på dörrar, trösklar, trappor och golvytor i den västra flygelbyggnaden, slitage som vittnar om mångårigt bruk. Genom dessa årsringar ökar förståelsen för hur byggnaderna använts för olika ändamål vid skilda tider.

Patinan kan, om man inte är medveten om dess betydelse för det samlade kulturhistoriska värdet, lätt förväxlas med förfall. Det är då mycket lätt hänt att de värdefulla spåren av åldrande och tidigare brukande raderas ut, när man i bästa välvilja vårdar en byggnad.

Först i efterhand inser man att byggnaden förlorat mycket av sin äkthet, sin autenticitet, genom ett allt för nitiskt vårdande. Autenticiteten i form av bevarade ursprungliga material och byggnadstekniker, tidigare lagningar samt patina bidrar även till byggnadens pedagogiska värde samt upplevelsevärden av estetisk natur. Tillsammans med t.ex. olika typer av dokumentvärden (byggnads-, teknik-, arkitektur- eller personhistoriskt värde) och identitetsvärde grundläggs kriterierna för en byggnads eller en bebyggelsemiljös samlade kulturhistoriska värde.

Åtgärder

De åtgärder som presenteras i en vård- och underhållsplan kan delas in i olika grupper, beroende på de skador/brister som åtgärderna skall avhjälpa eller förebygga. Exempelen nedan avser inte skador/brister på byggnaderna vid prästgård, utan skall ses som allmänt hållna exempel.

- Regelbundet underhåll, t.ex. hålla undan vegetation från byggnaderna och byta ut trasiga tegelpannor.
- Kontinuerlig tillsyn, t.ex. kontrollera ev. takläckage eller sättningsprickor.
- Akuta åtgärder, t.ex. reparera läckande tak eller trasiga fönsterrutor.
- Mindre akuta åtgärder, men angelägna att utföra för att undvika framtida mer omfattande skador, t.ex. ersätta delar av panel som är skadad eller saknas.
- Korrektion av tidigare utförda åtgärder som på sikt är skadliga för byggnaden eller inte utförts på ett hantverksmässigt sätt, t.ex. avlägsna cementhaltig puts på socklar eller utföra lagningar i stommar med traditionella material och metoder.
- Återställande åtgärder för att återge byggnaderna ett historiskt sett mer trovärdigt utförande, t.ex. ersätta takytor av fabrikslackerad plåt eller betongpannor med traditionella material.

I vård- och underhållsplanen redovisas dels åtgärder som kräver speciella krav på utförande och kompetens hos de som utför åtgärderna, dels generella vårdåtgärder av enklare art. I den avslutande delen av vård- och underhållsplanen, Skadeinventering och åtgärdsförslag, redovisas vilka skador/problem som konstaterats samt vilka åtgärder som krävs för att avhjälpa eller förebygga skador. De olika åtgärderna kräver olika hög grad av hantverkskunnande. Enklare underhållsarbete, t.ex. röjning av vegetation runt byggnaderna och tillsyn kräver ingen högre grad av hantverkskunnande, utan kan utföras av fastighetsägaren eller den som ansvarar för den dagliga

skötseln. Omfattande renoveringsarbeten, som t.ex. renovering av äldre murstockar och fönster samt stomrenovering, skall däremot utföras av kvalificerade hantverkare med kunskap och erfarenhet av den aktuella åtgärden.

Kulturförvaltningen kan vara behjälpliga med kontakter med kunniga hantverkare på en rad områden. Inför alla åtgärder, som är mer omfattande än de enklare underhållsåtgärderna, bör byggnadsantikvarie kontaktas för konsultation.

För varje skada/problem redovisas i skadeinventeringen hur prioriterad åtgärden är enligt följande:

- Prioritet 1: Akut åtgärd
- Prioritet 2: Åtgärdas inom 1-3 år
- Prioritet 3: Åtgärdas inom 3-10 år eller vid behov
- Prioritet Å: Årligt återkommande kontroll eller åtgärd

Speciella vårdkrav

Speciella krav på åtgärder bör ställas på känsliga interiörer, vilka främst återfinns i den västra flygelbyggnaden. Känsliga interiörer saknas i hög grad eller är inte längre är synliga i prästgården och den östra flygelbyggnaden på grund av senare tiders renoveringar och ombyggnader. Vid renoveringar som påverkar invändiga vägg- och takytor är det emellertid viktigt att vara vaksam på äldre ytskikt, som idag kan vara dolda. Ett varsamt handlag och medvetenhet om dolda värden är därför av största vikt. På samma sätt gäller att eldstäder endast bör renoveras av kakelugnsmakare eller murare med erfarenhet av äldre eldstäder. Ålderdomliga delar av byggnads-konstruktioner och byggnadsdelar som är särskilt värdefulla och som måste behandlas varsamt av kvalificerad hantverkare är timmerstommar och naturstensgrund samt de äldre fönster som finns. Samma höga krav på varsamhet och lyhördhet för byggnadernas dokumentvärde bör man i princip ställa vid all vård och underhåll av byggnaden, där originalmaterial och spår efter äldre hantverk är mycket viktiga att bevara.

Generella vårdåtgärder

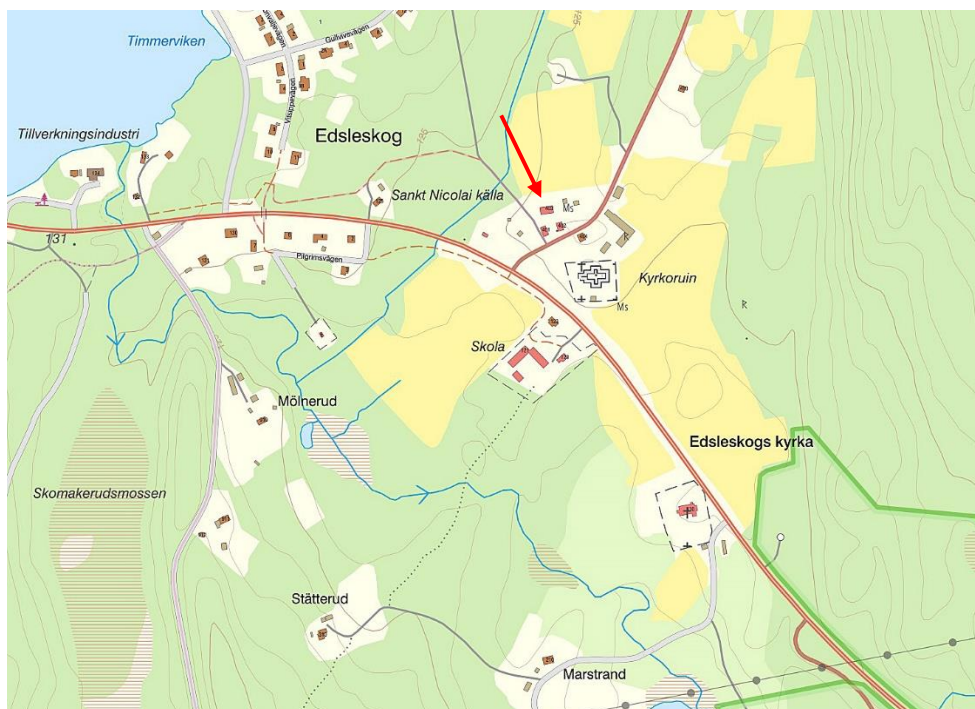
Alla byggnader ska vara föremål för regelbundet underhåll och kontinuerlig tillsyn för att förhindra att skador uppstår. Intervallerna mellan åtgärderna kan variera beroende på åtgärdens art, men ett minimum bör vara en gång om året, gärna två. Vissa åtgärder vidtas vid behov, t.ex. byte av trasiga glasrutor, medan andra åtgärder anpassas efter väderlek. Exempelvis är det lämpligt att kontrollera ev. takläckage efter ett ihållande regn. De konkreta vårdåtgärderna utgörs bl.a. av:

- Håll undan vegetation från byggnaderna, så att panel och stomme inte utsätts för onormalt hög fuktighet, vilket kan leda till röta.
- Byt ut trasiga tegelpannor och rätta till tegelpannor som ligger snett, för att förhindra takläckage och invändiga skador.
- Håll yttertaken rena från mossa, löv och grenar, som håller mycket fukt och kan bidra till ökad belastning på takkonstruktioner och ökar risken för frostsprängning i takpannorna.
- Rensa ur de hängrännor som finns.
- Kitta om bristfälligt kittade fönster och byt ut trasiga glasrutor. Observera att man skall använda handblåst eller maskindraget glas och att glasrutorna skall kittas med linoljekitt.
- Kontrollera att taken är täta (att inga fuktfläckar syns på takets undersida).
- Kontrollera om ev. sättningssprickor i socklar och murverk ökar i omfattning eller om nya sättningar eller sprickor uppstår.
- Kontrollera så att ev. ventilationsöppningar i socklar inte är igentäppta, utan fungerar som de skall.
- Kontrollera att inga skadedjur eller svampar angriper byggnaderna eller inventarierna.
- Kontrollera att inte inventarier tar skada av fukt eller väta.

Förslagsvis bör man utarbeta rutiner för en årlig besiktning av byggnaden, då man även passar på att bocka av utförda åtgärder sedan föregående års besiktning. Besiktningarna protokollförs och blir en del av dokumentationen över vårdåtgärderna samt jämförs med den prioritering som föreslås i skadeinventeringen.

Kulturhistorisk karaktärisering

Edsleskogs prästgård ligger strax intill den gamla kyrkogården i Edsleskog, där ruinen efter en medeltida tegelkyrka finns under markytan. I direkt anslutning till prästgården och kyrkogården med kyrkoruinen ligger prästgårdens arrendatorboställe. Väster om kyrkplatsen och prästgården finns Sankt Nicolai källa, som enligt den muntliga traditionen ska vara platsen där en präst i Edsleskog mördades. Söder om kyrkplatsen finns en skolmiljö, som idag utgörs av moderna byggnader men som ligger på platsen för ett äldre skolhus. Tillsammans utgör kyrkplatsens byggnader en sammanhållen och historiskt väl förankrad bebyggelseenhet. Kyrkplatsen omges huvudsakligen av öppen jordbruksmark i en trakt som i övrigt är rik på skog och sjöar. Några hundra meter sydost om den gamla kyrkplatsen ligger sedan 1900-talets början Edsleskogs kyrka.

Kartbild över området vid Edsleskogs kyrkby. Edsleskogs prästgård är markerad med pil. Den nya kyrkan uppfördes 1902-05 några hundra meter sydost om den gamla kyrkplatsen.

Edsleskog är känt sedan medeltiden. Enligt legenden fanns i slutet av 1100-talet en präst vid namn Nils (Nicolaus), som blev ihjälslagen. Vid platsen för mordet sprang en källa upp, vars vatten ansågs vara helande. I detta relativt otillgängliga gränsområde blev Sankt Nicolaus källa en viktig plats för pilgrimer på väg mot Nidaros/Trondheem. I början av 1200-talet uppfördes i Edsleskog en stor tegelkyrka, som idag anses vara den äldsta tegelbyggnaden i det medeltida Sverige. Kyrkan förstördes till stor del under 1500-talet, men delar av kyrkan återuppbyggdes och användes ända fram till 1902, då kyrkan åter drabbades av eldsvåda och förstördes. En ny kyrka uppfördes några hundra meter sydost om den gamla kyrkplatsen. Pilgrimsleden går fortfarande genom Edsleskog.

Edsleskogs prästgård nämns i Skara stifts kyrkliga jordebok från 1540, men redan i skriftliga källor 1349 och 1488. Prästgårdens nuvarande bebyggelse är i huvudsak uppförd under 1700- och 1800-talen. Det historiska kartmaterialet över Edsleskog är magert, det är först på häradskartan från 1890-talet som prästgårdens byggnader är markerade.

Detalj ur den s.k. häradskartan från 1890-talet över Edsleskog. Prästgården är markerad på kartan som Kyrkoherdeboställe, liksom den medeltida kyrkan och skolhuset söder om kyrkan. Den nya kyrkan uppfördes senare vid platsen som på kartan är markerad med Poststation. Jämför med kartan på föregående sida.

Prästgården utgörs av huvudbyggnaden med två flyglar samt på fastighetens nordöstra del tre mindre ekonomibygnader. Samtliga byggnader har faluröda träfasader, medan takmaterialen varier mellan skiffer, tegel- och betongpannor samt i enstaka fall av asbestcement/eternit. Huvudbyggnaden och flygelbyggnaderna är uppförda i liggtimmer i två våningar, medan de mindre ekonomibygnaderna är uppförda med stolpverksstomme i en våning. Prästgårdens byggnader är uppförda enligt lokal byggnadstradition men samtidigt utifrån gällande förordningar och rådande ideal vad gäller hur en ståndsmissig prästgård bör utformats vad gäller storlek och gestaltning.

Edsleskogs prästgård ligger i direkt anslutning till den gamla kyrkplatsen. I bildens högra del syns stigluckan till kyrkogården där ruinerna efter den medeltida tegelkyrkan finns. Vy från söder. Foto: Ulf Larsson.

Prästgårdens byggnader ligger i en lummig trädgård med gräsytor, stora lövträd, buskar och annan vegetation. Bland annat finns ett stort antal äppelträd, som vittnar om en den roll som kunskapsförmedlare inom olika områden, bl.a. frukt- och grönsaksodling, som prästgårdar ofta hade på landsbygden. Förmodligen har prästgården även haft en betydande köksträdgård. Trädgården omges av ett rödmålat spjälstaket av trä, som i norr delvis döljs av vegetation. Från grinden i söder leder en grusgång fram till en rundel framför huvudbyggnaden. Arkivmaterial från Nordiska museet ger en bild av en äldre trädgård med gångar på fastighetens östra del, men även en betydande trädgårdsanläggning väster om den gamla landsvägen, d.v.s. där Pilgrimsleden går idag, en yta som numera är mycket igenvuxen. På äldre svartvita fotografier framgår hur delar prästgårdens trädgård såg ut tidigare.

På den östra delen av Edsleskogs prästgård finns spår efter en äldre trädgårdsanläggning med stora lövträd, buskar och annan vegetation. I fonden syns gaveln på huvudbyggnaden samt den östra flygeln. I bildens högra del skymtar avträdet och garagebyggnaden bakom en stor ask. Vy från öster. Foto: Ulf Larsson.

I Nordiska museets material framgår på en odaterad skiss över prästgården att det öster om prästgårdens kärnområde fanns en källare alldeles bakom östra flygeln och öster därom en byggnad som inrymde vedbod, vagnsskjul och höns hus samt ett magasin. På skissen är även avträdet, som ännu finns kvar markerat, men inte garagebyggnaden och uthuset öster om avträdet.

Edsleskogs prästgård användes för sin ursprungliga funktion fram till 1970-talet. Huvudbyggnaden har därefter under en kort tid använts som bygdegård, därefter fungerat som förskola eller stått oanvänt. Den västra flygeln, den s.k. Fryxellsflygel, har under lång tid fungerat som hembygds-museum. Den östra flygelbyggnaden, som tidigare har fungerat som arbetar-bostäder, har därefter inrymt församlingshem. Prästgården har under lång tid ägts av Åmåls kommun. Sedan den 1 oktober 2024 ägs fastigheten av Föreningen Edsleskogs prästgård – en historisk mötesplats.

År 1978 förklarades Edsleskogs prästgård som byggnadsminne. Byggnads-minnesförklaringen omfattar huvudbyggnaden och de två flygelbyggnaderna, medan de tre mindre ekonomibyggnaderna ligger byggnadsminnets skyddsområde. Byggnadsminnesområdet omfattade vid byggnadsminnes-förklaringen 1978 den fastighet som prästgården låg på, Edsleskogs präst-gård 1:1. Efter avstyckning sträcker sig området över tre olika fastigheter, varav prästgården ligger på fastigheten Edsleskogs prästgård 1:35.

Kartbild över området vid Edsleskogs kyrkby. Byggnadsminnets skyddsområde är markerat med rosa kulör inom en röd heldragen linje. Fastigheten Edsleskogs prästgård 1:35 är markerad med en tunn, brun heldragen linje. Bilden är hämtad ur Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Vid den östra flygelbyggnaden i prästgårdens trädgård har en minnessten rests över Anders Fryxell, markerad som övrig kulturhistorisk lämning i Riksantikvarieämbetets Fornlämningsregister med RAÄ nr Edsleskog 27:1. Drygt 100 meter sydväst om prästgårdens huvudbyggnad finns Sankt Nicolai källa. Källan är markerad som möjlig fornlämning i Riksantikvarieämbetets Fornlämningsregister med RAÄ nr Edsleskog 30:1. Båda lämningarna ligger inom byggnadsminnesområdet. Det är oklart om Sankt Nicolai källa ligger på fastigheten Edsleskogs prästgård 1:1 eller 1:35. Det råder dessutom delade meningar om huruvida den markerade platsen verkligen utgör den ursprungliga källan.

Edsleskogs prästgård utgör riksintresseområde för kulturmiljövården (Edsleskogs prästgård, P3), som bl.a. omfattar odlingslandskapet längs den medeltida pilgrimsleden samt prästgårds-, kyrkogårds- och kyrkomiljön i Edsleskog.

Fotografi av Edsleskogs prästgård från 1939. Jämför med omslagsbilden från 2024. Notera att huvudbyggnaden har tre skorstenar. Vy från söder. Fotograf okänd. Vänersborgs museums arkiv. Bildnr: VMEDS0075

Fotografi av prästgården från 1976, taget i samband med byggnadsinventeringen som utfördes av Älvsborgs läns museiförening (sedermera Älvsborgs länsmuseum). Lägg märke till att flaggstången flyttats till ett nytt läge mellan huvudbyggnaden och västra flygeln, där ett fundament för flaggstången ännu finns kvar. Notera även hur lite träd och vegetation det finns vid den västra flygeln. Vy från sydväst. Foto: Anna-Lena Nordström. Vänersborgs museums arkiv. Bildnr: VMEDS0088

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden på Edsleskogs prästgård är uppförd som kyrkoherdeboställe med salsplan i två våningar, där bottenvåningen lär vara från 1822, medan övervåningen tillkommit på 1850-talet. Enligt uppgift genomgick huset en renovering 1936, dock oklart i vilken omfattning. Troligen var det vid denna tid som ett källarutrymme skapades under den norra halvan av byggnaden, med bl.a. pannrum för centralvärmeanläggning. Möjligen var det samtidigt, eller troligen något senare, som prästgårdens interiör omvandlades till den karaktär den delvis har kvar idag. Den invändiga ombyggnaden i mitten av 1900-talet var genomgripande och konsekvent vad gäller fönster, innerdörrar, snickerier och innertak mm, där endast ett fåtal äldre innerdörrar bevarats. Likaså revs samtliga äldre eldstäder, för att ersättas med den enda öppna spisen som ännu finns på bottenvåningen. Med ett par generationers perspektiv kan årsringen från 1900-talets konsekventa invändiga renovering tillskrivas ett kulturhistoriskt värde.

Prästgårdens huvudbyggnad i augusti 2024. Vy från sydost. Foto: Ulf Larsson.

Huset är timrat på en naturstensgrund, som på framsidan är relativt låg men på baksidan utgörs av en nästan meterhög grund av rejäla grundstenar. Längs baksidan finns som ovan nämnts ett källarutrymme med väggar av betong. Fasaderna är klädda med faluröd locklistpanel av olika ålder och dimension, spikad med såväl äldre smidd spik som yngre spik. Taket täcks av skiffer, troligen av Dalslandstyp. Skorstenarna är inklädda med plåt. Med undantag för vindsfönstren utgörs byggnadens fönster av kopplade tvåglas-

fönster av trä med spröjs i den yttre glasrutan, sannolikt från mitten av 1900-talet. Ytterdörrarna är av relativt modern typ.

Invändigt präglas huset av renoveringen och ombyggnaden från 1900-talets mitt, särskilt på bottenvåningen. Exempelvis avspeglas detta i innertakens beklädnad med träfiberskivor, ibland monterade i mönster med fris och med enkelt utformade taklister, parkettgolv i ett par av rummen, innerdörrarnas säregna utformning med räfflade fyllningar samt dörr- och fönsterfoder med modern profilering. Dessutom är den öppna spisen i bottenvåningens sal mycket karaktäristisk vad gäller utformning och material. Olika årsringar avspeglas även i köksinredningar, som huvudsakligen bär spår av tiden kring 1960-talet, med enstaka äldre och yngre inslag.

Likaså präglas övervåningen i hög grad av renoveringen i mitten av 1900-talet, bl.a. i form ett glasparti och bröstningspaneler på väggarna i den övre hallen. Till skillnad från bottenvåningen finns på denna våning flera äldre fyllningsdörrar bevarade. Väggarna i prästgårdens huvudbyggnad är huvudsakligen tapetserade eller målade och golven täcks oftast av linoleummattor.

Salen i huvudbyggnadens bottenvåning i augusti 2024. Innerdörren med profilerade foder, den modernistiskt utformade eldstaden samt parkettgolvet är komponenter som bidrar till rummets karaktär från 1900-talets mitt. Foto: Ulf Larsson.

Källarvåningen är enkelt utformad med väggar och golv av betong. Vindsvåningen är oinredd med ett kraftigt dimensionerat åstak med åtta sidoåsar av rundtimmer per takfall. Gavelröstena är timrade upp tillnock, liksom vindens mellanväggar.

Västra flygelbyggnaden

Den västra flygelbyggnaden på Edsleskogs prästgård, den s.k. Fryxellsflygeln, är uppförd redan under 1700-talet. Hävdatecknaren Anders Fryxell föddes på gården 1795. Enligt vissa källor är byggnaden till- eller påbyggd till nuvarande utseende på 1850-talet, dock oklart hur. Flygelbyggnaden har en parstugeplan med dubbel rumsbredd i båda våningsplanen och är den i särklass mest ålderdomligt bevarade byggnaden på Edsleskogs prästgård. Hembygdsföreningen förvaltar byggnaden som hembygdsmuseum, där interiören präglas av ålderdomlig inredning och äldre eldstäder. Med sitt välbevarade byggnadsskick kan flygelbyggnaden tillskrivas ett högt kulturhistoriskt värde.

Västra flygelbyggnaden i augusti 2024. Vy från nordost. Foto: Ulf Larsson.

Flygelbyggnaden är timrad i två våningar med utskjutande knutar på en kallmurad naturstensgrund, som på framsidan och norra gaveln är låg och på baksidan delvis fylls ut av liggande timmer. Fasaderna är klädda med faluröd lockpanel med panelbräder i rejäla dimensioner, spikad med olika typer av spik. Taket täcks av enkupigt tegel mednockpannor. Skorstenarna är putsade med kransar av plåt. Byggnadens fönster är av äldre modell med småspröjsad ytterbåge och utan innerbågar. Fönstrens utformning och typ av beslag tyder på att fönstren torde vara från 1800-talet. Den inåtgående ytterdörren med stomme av stående bräder och utvändig panelbeklädnad är av ålderdomlig modell, men ger intryck av att vara tillverkad under 1900-talet.

Interiören är ålderdomligt bevarad med vitlimmade eller obehandlade timmerväggar respektive lerklinade väggar, breda golvbräder, tidstypiska snickeriprofiler samt ålderdomliga eldstäder. Troligen är en del golvbräder och snickerier m.m. på bottenvåningen av yngre datum, men är tillverkade med stor pietet för att smälta in i den ålderdomliga interiören. I flygelbyggnaden finns det gott om slitage och annan värdefull patina som vittnar om tidigare användning.

Det stora rummet i den södra delen av flygelbyggnadens bottenvåning i augusti 2024. Den öppna eldstaden, de synliga takbjälkarna och de breda golvbräderna bidrar till rummets ålderdomliga karaktär. Foto: Ulf Larsson.

Vindsvåningen är oinredd. Till skillnad från huvudbyggnaden utgörs inte takkonstruktionen av åsar, utan av s.k. svensk takstol som vilar på långsidornas timmerväggar. Gavelröstena är inte timrade upp tillnock, vilket tillsammans med den något yngre typen av takstolar möjligen kan knytas till en ombyggnad vid 1800-talets mitt eller senare halva.

Östra flygelbyggnaden

Den östra flygelbyggnaden påminner med sina två våningar och ungefär samma bredd om den västra flygeln, men är något kortare. Enligt de flesta källorna är den östra flygeln uppförd på 1870-talet som arbetarbostad, för att senare ha fungerat som församlingshem. I prästgårdsinventeringen i Karlstads stift från 1973 anges dock att flygelbyggnaden är byggd före 1857. Detta tidigare byggnadsår skulle kunna förklara varför byggnaden har utskjutande knutar, vilket ofta förknippas med äldre byggnadsskick som successivt övergavs under 1800-talet. Flygelbyggnaden har troligen haft en liknande plan som den västra flygeln, men planlösningen har med tiden förändrats. I samband med ombyggnader har bjälklaget mellan bottenvåningen och övervåningen höjts i husets norra del för att skapa högre takhöjd i botten-våningens samlingsal. Likaså har den ursprungliga ytterdörren på långsidan mot gårdsplanen satts igen inifrån och ersatts med en entré på den södra gaveln, där det även finns en ramp för ökad tillgänglighet.

Östra flygelbyggnaden i augusti 2024. Vy från nordväst. Foto: Ulf Larsson.

Flygelbyggnaden är timrad i två våningar med utskjutande knutar på en naturstensgrund, som på baksidan förefaller ha kompletterats med murade block av betonghålstén. Fasaderna är klädda med faluröd lockpanel av olika ålder och dimension, spikad med såväl äldre smidd spik som yngre spik. Taket täcks av tvåkupiga betongpannor med nockpannor. Idag finns bara en skorsten kvar och den är klädd med plåt. Byggnadens fönster är av äldre modell där såväl ytterbågarna som de lösa innerbågarna är småspröjsade.

Utifrån fönstrens utformning och typ av beslag verkar fönstren vara från 1900-talets början. Ett par fönster på övervåningen har ersatts med kopplade tvåglasfönster, fast med samma utseende som övriga fönster. Den igensatta ytterdörren på västra långsidan är utvändigt panelbeklädd och av ålderdomlig modell, medan den nuvarande entrédörren på södra gaveln är av yngre datum.

Invändigt har olika tiders ombyggnader raderat det mesta av husets ursprungliga interiör. Kvar finns dock äldre bräntak i några rum på båda våningsplanen i den södra delen av huset samt i det stora utrymmet på övervåningen över samlingsalen i norr. I detta utrymme, som inte har använts under lång tid, finns även en kraftig, handhyvlad taklist målad i rödbrun kulör bevarad, liksom en kvadratisk ventilationsöppning med trågaller i takets mitt. I övrigt präglas husets interiör av olika tiders renoveringar.

*Samlingsalen i den norra delen av flygelbyggnadens bottenvåning i augusti 2024.
Foto: Ulf Larsson.*

Vindsvåningen är oinredd och takkonstruktionen påminner om den västra flygelbyggnadens takstolar. Liksom på den västra flygeln är gavelrösterna inte timrade upp tillnock, vilket indikerar att de två flygelbyggnadernas vindsvåningar och takkonstruktion kan vara samtida.

Avträde

Strax nordost om huvudbyggnaden på prästgården ligger bland träd och olika buskar en nästan kvadratisk byggnad som bl.a. inrymmer ett avträde. Ett par olika uppgifter om byggnadens ålder anger slutet av 1800-talet respektive omkring 1916 som byggnadsår. Huset är numera indelat i två utrymmen, ett större rum samt ett mindre som inrymmer ett avträde med två sittplatser. Om byggnaden tidigare haft fler avträden är inte känt, men inte omöjligt även om det inte idag finns några spår av det. Byggnaden verkar under senare tid främst ha fungerat som förråd.

Byggnaden med avträdet är uppfört med en stolpverksstomme på en låg naturstensgrund. Fasaderna är klädda med faluröd locklistpanel och taket täcks av tvåkupigt tegel mednockpannor. Byggnadens huvudfasad mot väster är symmetriskt gestaltad med två dörrar och tre småspröjsade fönster, samtliga under profilerade överstycken. Byggnadens fönster är av äldre modell med diagonalspröjsade ytterbågar och utan innerbågar. Av de två ytterdörrarna är den norra igensatt inifrån, medan den södra dörren utgörs av en inåtgående bräddörr.

Interiören är enkelt utformad med väggar, golv och tak av bräder. I det större utrymmet finns rester av tapeter på väggarna och linoleummatta på golvet, vilket tyder på att den delen av byggnaden under någon period, troligen 1900-talets mitt, varit mer ombonad. Med undantag för fönsterfoder av 1800-talsmodell på något av fönstren är inredningen tidlös och enkel.

Avträdet i augusti 2024. Vy från nordväst. Foto: Ulf Larsson.

Garage

Alldeles öster om avträdet ligger ett garage. Byggnaden ger intryck av att vara uppförd under 1900-talets första halva. Åldern är något svår att bedöma, då fönstren ser ut att vara från tidigt 1900-tal, medan den gjutna betonggrunden antyder en något senare tillkomst. Murstocken i huset och en gjuten betongklack i anslutning till murstocken antyder att byggnaden ursprungligen kan ha uppförts som brygghus eller liknande, en funktion som ersatts av garaget i byggnadens västra del. I den andra delen av byggnaden finns spår som antyder att den fungerat som vedbod. Utöver garage verkar byggnaden under lång tid främst ha fungerat som förråd.

Garaget är uppfört med en stolpverksstomme på en gjuten betonggrund. Fasaderna är klädda med faluröd locklistpanel. Taket täcks av tvåkupigt tegel mednockpannor och en rak skorsten av rött tegel kröner nacken. På byggnadens huvudfasad mot söder finns en port och en bräddörr. Byggnadens båda spröjsade fönster har lösa innerbågar och finns på den västra gaveln. Fönstrens hörnbeslag är av tidig 1900-talsmodell.

Garaget har ett gjutet betonggolv, medan väggar och tak är klädda med asbestcementskivor. Ett meterhögt parti av väggen i garaget utgörs av en gjuten betongklack, troligen en rest från en äldre eldstad. Garageportens dörrblad är invändigt klädda med plåt. Den östra delen av byggnaden har jordgolv. Väggarna utgörs av fasadpanelens insida och innertak saknas. I den invändiga bräddväggen mellan utrymmena finns en putsad murstock.

Garaget i augusti 2024. Vy från nordväst. Foto: Ulf Larsson.

Uthus

Längst i öster på fastigheten, endast ett par meter från trästaketet som omgärdar prästgården, ligger ett uthus. Uthuset är sannolikt uppfört i början av 1900-talet, men har senare renoverats och moderniserats, bl.a. i grund och stomme. Större delen av byggnaden utgörs av ett öppet utrymme med jordgolv. I byggnadens nordvästra hörn finns ett avträde med en sittplats, som avskiljs genom en brädvägg. Likaså avskiljs ett utrymme vid den södra gaveln genom en brädvägg. Detta utrymme är inrett med brädgolv. Enligt en källa ska byggnaden tidigare ha fungerat som brygghus/tvättstuga, dock saknas murstock till eldstad. Under senare tid förefaller huset främst ha fungerat som förråd.

Uthusbyggnaden är uppförd med en stolpverksstomme, som delvis kompletterats med nytt virke. Grunden, som tidigare torde ha utgjorts av natursten har ersatts med gjutna betongplintar. Fasaderna är klädda med faluröd locklistpanel, som förefaller vara relativt sentida. Taket täcks av sinuskorrugerade asbestcementskivor. På byggnadens huvudfasad mot väster finns tre bräddörrar. På gavlarna finns vardera ett fönster av olika typ och ålder.

Interiören är enkelt utformad med jord- respektive brädgolv, väggar av bräder och brädtak endast i avträdet. Inredningen spartansk och enkel utan några påkostade snickeridetaljer.

Uthuset i augusti 2024. Vy från sydväst. Foto: Ulf Larsson.

Övriga objekt vid Edsleskogs prästgård

Utöver den ålderdomliga bebyggelsen vid Edsleskogs prästgård så bidrar träd, buskar och annan vegetation till platsens karaktär, liksom grusgångar och stenlagda stråk i trädgården runt byggnaderna. Lövträden utgörs bl.a. av ask och lönn, som i många fall är högresta med vida trädkronor, medan buskar utgörs av syren och hassel mm. Bakom huvudbyggnaden finns dessutom ett stort antal äppelträd av olika slag, som vittnar om äldre tiders fruktodlingar som ett karaktäristiskt inslag i prästgårdarna runt om i landet.

Andra element som bidrar till miljöns karaktär är spjälstaket av trä, men även stödmurar, trappsteg och grindstolpar av sten samt grindar av smide. En del av dessa element kan urskiljas på äldre fotografier, men även förändringar över tid blir tydliga, där ett äldre utseende kan vara möjligt att i viss mån återskapa.

I prästgårdens trädgård har en minnessten rests över hävdtecknaren Anders Fryxell, markerad som övrig kulturhistorisk lämning i Riksantikvarieämbetets Fornlämningsregister med RAÄ nr Edsleskog 27:1. Minnesstenen vittnar om platsens stora lokalhistoriska betydelse. I trädgården finns även en sten, som har fungerat som fundament till ett solur. Drygt 100 meter sydväst om prästgårdens huvudbyggnad finns Sankt Nicolai källa, med koppling till Edsleskogs gamla kyrkplats. Källan är markerad som möjlig fornlämning i Riksantikvarieämbetets Fornlämningsregister med RAÄ nr Edsleskog 30:1, och är värdefull som del i den större kulturmiljön.

Alla dessa delar bidrar till att öka förståelsen för livet vid prästgården, som under lång tid var en viktig plats i bygden.

Kulturhistoriskt värde

Edsleskogs prästgård är en väl bevarad prästgårdsmiljö som vittnar om äldre tiders byggnadsskick och förklarades därför 1978 som byggnadsminne. Prästgårdsbebyggelsen är uppmärksammas som kulturhistoriskt värdefull i Älvsborgs Läns museiförenings, sedermera Älvsborgs läns museums, byggnadsinventering i Åmåls kommun 1976. Tillsammans med Edsleskogs kyrka och Bräcke ängar är prästgårdsmiljön uppmärksammas som en kulturhistoriskt värdefull miljö i kommunens kulturmiljöprogram 1983. Avgränsningen av kulturmiljön sammanfaller med riksintresseområde för kulturmiljövården (Edsleskogs prästgård, P3). Edsleskogs prästgård fungerade som prästgård under flera hundra år tills funktionen upphörde på 1970-talet och var en viktig plats i bygden. Bebyggelsen är väl bevarad och ger en god bild av ett äldre prästgård, där inte bara byggnaderna är viktiga utan även den närmaste omgivningen. Miljön har ett stort kulturhistoriskt värde, såväl ur ett bebyggelsehistoriskt perspektiv som representant för kyrkomiljöer med rötter i medeltiden.

Utöver de värden som den sammansatta miljön vid prästgården representerar besitter de enskilda byggnaderna stora kulturhistoriska värden, allt ifrån byggnadernas olika funktion, oförändrade rumssamband och byggnadsmaterial till fast inredning och byggnadsdetaljer. Byggnaderna är gediget byggda, med stommar i liggtimmer och stolpverk på grundläggning av natursten. Tillsammans med huvudbyggnadens skiffertäckta tak speglar byggnaderna regionens naturtillgångar och byggnadsskick. De faluröda fasaderna bidrar till ett enhetligt intryck, där delar av bebyggelsen uppvisar ålderdomlig panel som är spikad med smidd spik.

Den ursprungligt bevarade västra flygelbyggnaden uppvisar planlösning och rumssamband som upplevs som helt oförändrade. Huvudbyggnadens planlösning och rumssamband är i viss mån förändrade utifrån nya funktioner och behov såsom arkiv och toaletter, men bidrar till förståelsen av de olika byggnadernas funktion och betydelse i helheten. Fast inredning, såsom ålderdomliga dörrar, listverk och eldstäder i främst den västra flygelbyggnaden, men i viss mån även i övriga byggnader, förstärker det kulturhistoriska värdet ytterligare. Bevarade byggnadsdetaljer och ytskikt från den invändiga renoveringen av huvudbyggnaden i mitten av 1900-talet är viktiga årsringar, representerat av den tidstypiska öppna spisen i bottenvåningens sal, speciellt utformade fyllningsdörrar och listverk samt innertakens genomtänka mönster av träfiberskivor. Likaså är de andra mindre byggnadernas utformning, placering och funktion intressanta i helheten och av stort värde. Av stort värde är överhuvud taget den patina som vittnar om tidigare generationers bruk av prästgårdens byggnader.

Tillgänglighet

Beträffande tillgänglighet för personer med olika funktionsvariationer bör delar av miljön vid Edsleskogs prästgård betraktas ha en relativt god tillgänglighet, då gångstråken i huvudsak är bra underhållna och har en jämn yta utan besvärande nivåskillnader i terrängen. Parkeringsplats finns på en iordningställd yta strax intill kyrkogården och prästgården. Bottenvåningen i östra flygelbyggnaden är tack vare rampen vid entrén på södra gaveln tillgänglig med rollator, rullstol och barnvagn. Huvudbyggnadens och västra flygelbyggnadens bottenvåningar kan besökas av personer med lättare rörelsehinder. Några byggnader och utrymmen är dock mycket svåra att tillgänglighetsanpassa p.g.a. trappsteg, höga trösklar och trånga dörröppningar mm. Framför allt gäller det övervåningarna i huvudbyggnaden och de två flyglarna. De mindre ekonomibygnaderna är relativt tillgängliga, möjligen med undantag för avträdet, men är samtidigt knappast publika på samma sätt som de större husen på prästgården.

Att anordna en ramp till huvudbyggnaden bör vara möjligt utan att det kulturhistoriska värdet påverkas i allt för stor omfattning. Vissa delar av bebyggelsen är svårare att anpassa. Däremot skulle man kunna fundera över att öka tillgängligheten till de gamla husen på digital väg.

Källor

Tryckta källor

Giertz, Martin, Svenska prästgårdar. Kulturarv - Trädgårdar - Byggnadsvård. Stockholm, 2009.

Robertsson, Stig, Fem pelare - en vägledning för god byggnadsvård. Riksantikvarieämbetet, 2002.

Unnerbäck, Axel, Kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Riksantikvarieämbetet, 2002.

Åmåls kommun – Program för kulturminnesvård, Åmåls kommun & Länsstyrelsen i Älvsborgs län, 1983.

Otryckta källor

Bergström, Jessica, Interpretationsplan för Edsleskog. Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen, Oktober 2023.

Byggnadsminnesförklaring jämlikt lagen om byggnadsminnen av prästgården jämte flygelbyggnader på fastigheten Edsleskogs prästgård 1:1, Edsleskogs socken, Åmåls kommun, Beslut 1978-04-17. Länsstyrelsen Älvsborgs län, Vänersborg, 1978.

Edsleskogs Prästgård. Intresseanmälan & Framtidsvision. Interimsstyrelsen för Utveckla Edsleskogs Prästgård. 2023-10-31.

Johansson, Jan, Edsleskogs prästgård 1:35, Edsleskogs socken, Åmåls kommun. Antikvarisk kontrollrapport. Älvsborgs länsmuseum, 1996-04-20.

Karlstads stift, Prästgårdsinventering 1973-74, blankett daterad 1973-12-11.

Lantmäteriet, Lantmäteriets historiska kartor. Häradsekonomiska kartan, upprättad på 1890-talet.

Nordiska museets arkiv, Inventering av Edsleskogs prästgård. 1918-03-04.

Nordiska museets arkiv, Skisser och planer över prästgården och dess byggnader. 1927.

Nordiska museets arkiv, Skrivelse från Riksantikvarien till Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund. 1927-12-16.

Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret (BeBR). [Bebyggelseregistret \(BeBR\) - Riksantikvarieämbetet](#)

Vänersborgs museum, Bildarkiv.

Älvsborgs Läns museiförening, Byggnadsinventering 1976, blankett daterad 1976-07-08.

Informanter

Jansson, Gerhard, Föreningen Edsleskogs Prästgård – en historisk mötesplats.

Checklista

Byggnadsdel Exteriör & stomme	Översyn / kontroll av:
Grund	Sprickor, utfallna stenar, ventilationsöppningar ("kattgluggar"), puts, stående vatten, hög marknivå, vegetation mm
Stomme	Sättningar, angrepp av röta, lavar, alger eller skadedjur, mekaniska skador, deformationer, sviktande bjälklag mm
Fasad	Sprickor, puts, panel, listverk, angrepp av röta, lavar, alger eller skadedjur, färg, spik mm
Tak	Takkonstruktion (sparrar, åsar mm), taktäckningsmaterial, vindskivor, vattbräder,nockbräder, takfotsbräder, hängrännor, stuprör, avtäckningar, angrepp av röta, eller skadedjur i takkonstruktion, mossor eller lav på takytan, rännalar mm
Ytterdörrar	Sprickor, angrepp av röta, lavar, alger eller skadedjur, färg, tröskel, foder, ev. glasrutor, lås, beslag mm
Fönster	Sprickor, angrepp av röta, lavar, alger eller skadedjur, färg, kitt, fönsterglas, foder, beslag mm (Kontrollera särskilt fönsterbågarnas botten-stycken samt karmunderstycket)
Övrigt	Skorsten inkl. plåtbeslag, trappor, veranda, förstukvist mm

Byggnadsdel Interiör	Översyn / kontroll av:
Tak	Sprickor, fuktfläckar, mekaniska skador, deformationer, skadade ytskikt, flagnande färg, taklist mm
Väggar	Sprickor, fuktfläckar, mekaniska skador, deformationer, skadade ytskikt, flagnande färg mm
Golv	Sprickor, fuktfläckar, mekaniska skador, deformationer, skadade ytskikt, golvsockel mm
Dörrar	Sprickor, skadade ytskikt, färg, tröskel, foder, lås, trycken, gångjärn, beslag mm
Fönster	Sprickor, angrepp av röta, skadade ytskikt, färg, fönsterglas, foder, gångjärn, beslag mm
Eldstäder	Sprickor, materialbortfall, mekaniska skador, deformationer, puts, färg, kakelplattor, luckor, spjäll, sotning utförd mm
Övrigt	Trappor, luckor mm

Övrigt	Översyn / kontroll av:
EI	Strömbrytare, uttag, kablar mm
Brand- och inbrottsskydd	Brandvarnare/brandlarm i funktion, brandsläckare mm
Värme, vatten och avlopp	Läckage, droppande kranar, rutiner för värme och vatten på sommar och vinter, rutiner för innanfönster mm
Ventilation och klimat	Luftfuktighet, rutiner för ventilation av grund, rutiner för ventilation av våningsplan (öppet mellan rummen när huset inte används) mm

Besiktningsprotokoll Sommaren 2024

**Efter skadeinventering och
åtgärdsförslag avslutas redovisningen
med en sammanställning av
åtgärdsbehov med utgångspunkt i
prioriteringsordning.**